

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 2 sierpnia 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Józef Iwulski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Jolanta Frańczak

SSN Halina Kuryło

w sprawie z odwołania Teatru w G.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w Gdańsku
z udziałem M.N.

o podstawę wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 2 sierpnia 2023 r.,

skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku
z dnia 3 lutego 2021 r., sygn. akt III AUa 1811/20,

1. oddala skargę kasacyjną;

**2. zasądza od organu rentowego na rzecz odwołującego się T.
tytułem kosztów postępowania kasacyjnego kwotę 2.025 (dwa
tysiące dwadzieścia pięć) zł z ustawowymi odsetkami za czas po
upływie tygodnia od dnia doręczenia zobowiązanemu orzeczenia
do dnia zapłaty.**

(l.t.)

UZASADNIENIE

Decyzją z 11 sierpnia 2017 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Oddział w Gdańsku ustalił wysokość podstawy wymiaru składek na obowiązkowe ubezpieczenia emerytalne, rentowe, chorobowe, wypadkowe i zdrowotne dla ubezpieczonego M. N., które wyniosły od lutego 2013 r. do grudnia 2014 r. kwoty wymienione w decyzji. Odwołanie od tej decyzji złożył płatnik składek Teatr w G..

Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gdańsku wyrokiem z dnia 31 sierpnia 2020 r., VII U 309/18 oddalił odwołanie (pkt 1) i odstąpił od obciążenia płatnika kosztami zastępstwa procesowego.

Sąd Okręgowy ustalił, że Teatr w G. jest samorządową instytucją kultury, dla której prowadzenie działalności kulturalnej jest podstawowym celem statutowym.

Celem Teatru jest tworzenie, prezentacja i upowszechnianie kultury teatralnej. Do podstawowych zadań należy aktywny udział w życiu kulturalnym miasta, województwa i kraju poprzez realizację i prezentację najwyższej jakości widowisk teatralno-muzycznych. Teatr współpracuje z Agencją Artystyczno-Usługową "B." s.c., która zajmuje się organizacją imprez masowych, w tym koncertów i spektakli teatralnych.

Współpraca polega na wystawianiu spektakli innych wykonawców na scenach Teatru oraz organizowaniu wyjazdów Teatru z repertuarem własnym poza siedzibę w G.. Aby ustalić termin wystawienia spektaklu. Agencja występuje do Teatru i po wstępnych uzgodnieniach spisywana jest umowa między Agencją a wykonawcą oraz między Agencją a Teatrem. Umowy zawierane są każdorazowo na konkretną imprezę artystyczną. Teatr nie zna i nie ma wpływu na treść umowy pomiędzy Agencją a wykonawcą. Każdorazowo kontrahent przedstawia "rider techniczny", który określa wymagania techniczne oraz scenariusz imprezy, w którym określa się godziny pobytu oraz liczbę osób biorących udział w spektaklu. Na tej podstawie Teatr przystosowuje scenę dla potrzeb danej sztuki, udostępnia garderoby oraz obsługę techniczną, montuje scenografię, ustawia światło i dźwięk, demontuje scenografię i w umówionych godzinach realizuje spektakl, udostępniając widownię. Teatr decyduje o możliwości wystawienia danej sztuki na jego scenach w oparciu o selektywną

ocenę wartości artystycznej przedstawienia. Agencja zawiera umowę z wykonawcą, który wystawia spektakl zewnętrzny w zorganizowanym miejscu i czasie. Do obsługi spektakli zewnętrznych potrzebna jest także obsługa techniczna, którą zapewnia Teatr z uwagi na to, że często urządzenia podlegające obsłudze są skomplikowane oraz kosztowne i nawet specjalista z zewnątrz mógłby mieć problem z ich obsługą. Agencja otrzymuje wykaz osób, które powinny w danym dniu pełnić obsługę spektaklu zewnętrznego, łącznie ze stawkami ich wynagrodzeń. Agencja nie ma wpływu na dobór tych osób. Spektakle zewnętrzne są biletowane. Kolportaż biletów prowadzony jest przez Agencję i Teatr. Dochód ze sprzedaży biletów pobiera wyłącznie Agencja. Tantiemy opłaca wykonawca lub Agencja. Podatek dochodowy od sprzedaży biletów opłaca Agencja. Za realizację przedmiotu umowy Agencja wypłaca Teatrowi umówioną kwotę na podstawie wystawionej faktury.

Pracownicy Teatru (obsługa techniczna) zawierają umowy cywilnoprawne z Agencją na obsługę spektakli zewnętrznych. Termin realizacji umów cywilnoprawnych przez osoby, z którymi podpisano umowy nazwane umowami "o dzieło" jest ściśle określony i związany z umową zawartą między Teatrem a Agencją oraz z datą wystawiania spektaklu zewnętrznego. Osoby, z którymi Agencja zawarła umowy cywilnoprawne, to pracownicy Teatru obsługujący szatnię, garderoby i scenę oraz widownię, osoby sprzątające, osoby zajmujące się oświetleniem, akustyką i elektryką. Nadzór nad przebiegiem imprez wynikających z umów zawartych pomiędzy Teatrem a Agencją należy do obowiązków pracownika Teatru - specjalisty ds. impresaryjnych, który sporządza w siedzibie Teatru na sprzęcie należącym do Teatru druki umów cywilnoprawnych, zestawienia pracowników, rozliczenia i rachunki. Jedyną osobą, która ma bezpośredni kontakt ze współnikami Agencji jest specjalista ds. impresaryjnych. Agencja nie ma wpływu na treść umów cywilnoprawnych, stawki wynagrodzeń czy dobór pracowników. Nie wydaje także osobom zatrudnionym żadnych poleceń i nie nadzoruje ich pracy. W trakcie wykonywania czynności w ramach umów cywilnoprawnych zawartych z Agencją pracownicy Teatru nie używają własnych narzędzi. Narzędzia i urządzenia są własnością Teatru. Stroje pracowników szatni i obsługi widowni przy przedstawieniach realizowanych w ramach umowy dla Agencji są oficjalnymi strojami do reprezentacji Teatru. Pomiędzy Teatrem i Agencją były okazjonalnie zawierane

także umowy dotyczące wyłącznie najmu pomieszczeń, w tym scen. Zasadniczo różniły się one treścią od umów o współorganizację imprezy.

Sąd Okręgowy szczegółowo przywołał wszystkie zawarte w spornym okresie umowy pomiędzy Teatrem a Agencją. M. N. (ubezpieczony) jest zatrudniony w Teatrze w pełnym wymiarze czasu pracy od 10 lutego 1983 r. z przerwami, na stanowisku montażysty dekoracji, mistrz sceny, kierownik działu sceny i kierownik działu technicznego. W okresie pozostawania w zatrudnieniu ubezpieczony wykonywał jednocześnie w Teatrze pracę na podstawie umów cywilnoprawnych zawartych z Agencją. W ramach umowy cywilnoprawnej zawartej z Agencją ubezpieczony sporządzał wykaz osób do obsługi technicznej koniecznych do realizacji danego spektaklu. Był odpowiedzialny za przygotowanie przedstawienia obcego teatru od strony technicznej. Do wykonywanych czynności używano narzędzi stanowiących wyposażenie Teatru a Agencja nie dostarczała żadnych narzędzi. Umowy cywilnoprawne podpisywał przed spektaklem lub po. Wynagrodzenie z tych umów było "z góry" określone. Wpłacał je ubezpieczonemu specjalista ds. impresaryjnych. Umowy cywilnoprawne były przygotowane, "gotowe" do podpisu. Ubezpieczony nie miał wpływu na ich treść. Spektakl bez czynności ubezpieczanego, nie mógłby się odbyć. Czynności w ramach umów cywilnoprawnych ubezpieczony wykonywał zwykle poza godzinami pracy w Teatrze w ramach umowy o pracę. Uzyskany przychód z tego tytułu nie został wliczony do podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne przez płatnika składek.

Organ rentowy w 2017 r. przeprowadził kontrolę w Teatrze, której przedmiotem była prawidłowość i rzetelność obliczania składek na ubezpieczenia społeczne oraz zgłaszania do ubezpieczeń społecznych i ubezpieczenia zdrowotnego, ustalenia uprawnień do świadczeń z ubezpieczeń społecznych i wypłacanie tych świadczeń, dokonywanie rozliczeń z tego tytułu, prawidłowość i terminowość opracowywania wniosków o świadczenia emerytalne i rentowe, a także wystawiania zaświadczeń lub zgłaszania danych dla celów ubezpieczeń społecznych. Kontrolą objęto okres od stycznia 2013 r. do grudnia 2015 r. Teatr zgłosił zastrzeżenia do protokołu kontroli, które nie zostały uwzględnione. Powyższe postępowanie administracyjne zakończyło się wydaniem zaskarżonej decyzji.

Jako materialnoprawną podstawą rozstrzygnięcia Sąd pierwszej instancji powołał art. 8 ust. 2a ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (aktualnie jednolity tekst: Dz.U. z 2023 r., poz. 1230 ze zm.; dalej ustawa systemowa). Sąd Okręgowy wywiódł, że spór między stronami dotyczył oceny, czy ubezpieczony w ramach umów cywilnoprawnych zawartych z Agencją faktycznie wykonywał pracę na rzecz płatnika składek (Teatru), z którym łączył go stosunek pracy, a zatem, czy płatnik składek ostatecznie uzyskiwał rezultat tej pracy i czy z tego tytułu ma obowiązek odprowadzenia za ubezpieczonego należnych składek na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne (na podstawie art. 8 ust. 2a ustawy systemowej). Organ rentowy uważa, że Teatr osiągnął korzyści finansowe z wykonywanej przez zainteresowanych czynności, zaś płatnik składek, że art. 8 ust. 2a ustawy systemowej nietrafnie został zastosowany, bowiem podmiot trzeci (Agencja), który zawarł umowy o dzieło z pracownikami pracodawcy, nie wykonywał na jego rzecz żadnych usług czy pracy, nie był też podwykonawcą.

Sąd pierwszej instancji uznał, że zgromadzony w sprawie materiał dowodowy dał podstawy do przyjęcia, iż beneficjentem pracy ubezpieczonego wykonywanej w ramach spornych umów cywilnoprawnych był jego pracodawca (Teatr), a nie Agencja jako formalny zleceniodawca. Ubezpieczony był bowiem zatrudniony w Teatrze, aktualnie na stanowisku kierownika technicznego, zaś w ramach umów cywilnoprawnych zawartych z Agencją zobowiązał się do wykonania czynności polegających na realizacji technicznej spektakli organizowanych przez tę Agencję. Tym samym czynności wykonywane przez ubezpieczonego na podstawie umowy o pracę i umów cywilnoprawnych były tożsame i ciężko byłoby rozdzielić ich zakres, aczkolwiek nie budzi wątpliwości, że obsługa przez ubezpieczonego spektakli "gościnnych" odbywała się poza godzinami jego etatowej pracy dla Teatru. Nadto, czynności wykonywane przez pracowników nie mogłyby zostać zlecone pracownikom spoza Teatru, bowiem specyfika tych czynności na to nie pozwalała, gdyż nawet specjalista w swojej branży nie byłby w stanie obsłużyć sprzętów bez zaznajomienia się z ich konstrukcją. Jednocześnie Agencja nie miała żadnego realnego wpływu na wybór osób, którym zlecane były czynności wykonywane w ramach umów cywilnoprawnych. Z wybranymi pracownikami Teatru kontaktował się wyłącznie specjalista ds. impresaryjnych i to on przedkładał im do podpisu druki

umów z wpisaną już kwotą wynagrodzenia, niepodlegającą negocjacji. Agencja w żaden sposób nie nadzorowała też pracy tych osób, nie miała wpływu na sposób jej świadczenia oraz nie kontaktowała się z pracownikami. Nadto, prace w ramach umów cywilnoprawnych były świadczone w siedzibie Teatru i za pomocą jego narzędzi.

Zdaniem Sądu Okręgowego zebrane w sprawie dowody potwierdziły, że czynności wykonywane przez ubezpieczonego w ramach umów zawartych z Agencją były w rzeczywistości świadczone na rzecz pracodawcy i w istocie Teatr uzyskiwał ich rezultaty oraz korzyści z nich płynące. Zasadniczym celem Teatru przyświecającym zawieraniu umów o współpracę było uzyskanie przychodu w postaci czynszu wynajmu a umowy cywilnoprawne były zawierane przez Agencję z pracownikami Teatru celem uniknięcia wypłaty dodatków za godziny nadliczbowe. Zdaniem Sądu pierwszej instancji Teatr dokonywał "niejako wstępnej selekcji sztuk", które mogły być w jego siedzibie wystawione. Były to bowiem zazwyczaj sztuki prezentujące pewien poziom artystyczny. Jak zaś wynika ze statutu Teatru, jego celem jest tworzenie, prezentacja i upowszechnianie kultury teatralnej. Do podstawowych zadań należy zaś aktywny udział w życiu kulturalnym miasta, województwa i kraju przez realizację i prezentację najwyższej jakości widowisk teatralno-muzycznych. Tym samym, uznać należy, że Teatr - zgadzając się na wystawienie spektaklu przez podmiot zewnętrzny - w pierwszej kolejności realizował swoje cele statutowe, co niewątpliwie przyczyniało się do jego rozwoju i pozytywnego odbioru w społeczeństwie oraz "determinowało rozwój wizerunkowy". Celem nadrzędnym Teatru, a jednocześnie korzyścią jaką uzyskiwał tytułem umów o współpracę, a dalej także z pracy osób zatrudnionych w ramach umów cywilnoprawnych, był jego rozwój wizerunkowy. Gdyby bowiem pracownicy Teatru nie zostali zatrudnieni przez podmiot trzeci na podstawie umów cywilnoprawnych, to realizacja danego spektaklu nie byłaby w danym dniu możliwa z uwagi na normy czasu pracy. Tym samym doszło do sytuacji, w której dyrekcja Teatru nie zezwalała podmiotom trzecim na zatrudnianie pracowników z zewnątrz, a chcąc jednak zrealizować spektakl i uniknąć płacenia za godziny nadliczbowe, zdecydowano się na zawieranie umów cywilnoprawnych między tymi pracownikami a podmiotem trzecim, na treść których ten ostatni nie miał wpływu. Jednocześnie, zatrudnianie

przeszkolonych już pracowników gwarantowało każdorazowy wysoki poziom artystyczny wydarzenia, co determinowało rozpowszechnianie się pozytywnej opinii o Teatrze.

W ocenie Sądu pierwszej instancji została spełniona podstawowa przesłanka uzasadniająca zastosowanie art. 8 ust. 2a ustawy systemowej. Pracownicy świadczyli bowiem w rzeczywistości pracę w ramach stosunku pracy na rzecz Teatru, który zobowiązał się do współorganizacji przedstawienia i w tym zakresie postanowił wykorzystać własnych pracowników. Agencja nie miała żadnego wpływu na ich wybór, kwoty stawek ani nie wydawała im także poleceń. Nie знаła ona tych pracowników i zostali oni "odgórnie narzuceni". Cała działalność Agencji w tym zakresie sprowadzała się do przekazania kwot wynagrodzeń specjalście ds. impresaryjnych i złożenia podpisu pod sporządzoną umową. Zważyć należy, że Teatr był bardzo stanowczy w tym zakresie i nie zezwalał na wprowadzanie zewnętrznych pracowników. Zdaniem Sądu Okręgowego między zawarciem umów cywilnoprawnych oraz korzyściami finansowymi i wizerunkowymi Teatru istniał związek stanowiący warunek zastosowania art. 8 ust. 2a ustawy systemowej. Nie doszłoby bowiem do przysporzenia, gdyby zatrudnienie cywilnoprawne pracowników w Agencji nie istniało, a więc innymi słowy, przysporzenie powstało w wyniku świadczenia pracy przez pracowników Teatru na rzecz Agencji.

Wyrokiem z dnia 3 lutego 2021 r., III AUa 1811/20, Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gdańsku po rozpatrzeniu apelacji Teatru zmienił zaskarżony wyrok w punkcie 1 i ustalił, że Teatr nie ma obowiązku uwzględnić w podstawie wymiaru składek na obowiązkowe ubezpieczenia emerytalne, rentowe, chorobowe, wypadkowe i zdrowotne ubezpieczonego przychodu uzyskanego z tytułu wykonania umów o dzieło zawartych z Agencją, a także zmienił punkt 2 zaskarżonego wyroku i zasądził od organu rentowego na rzecz Teatru kwotę 2.700 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego za pierwszą instancję oraz kwotę 2.025 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego za postępowanie apelacyjne.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego ustalenia faktyczne - w zakresie, w jakim zostały poczynione przez Sąd Okręgowy - są zasadniczo prawidłowe, jednak wymagają uzupełnienia. Za nieuprawnione Sąd drugiej instancji uznał natomiast oceny prawne

Sądu pierwszej instancji. Sąd Apelacyjny dodatkowo ustalił, że czas pracy pracowników Teatru jest zróżnicowany i zależy od stanowiska pracy. Praca uzależniona jest od wystawianych spektakli i odbywających się prób. Dlatego czas pracy jest ruchomy. Pracownicy Teatru nie mają stałych godzin pracy. Sąd drugiej instancji podkreślił, że pozbawione podstaw faktycznych jest twierdzenie Sądu pierwszej instancji o chęci ukrycia przez strony spornych umów przekraczania przez pracowników Teatru norm czasu pracy. Brak było podstaw do uznania, że umowa pomiędzy ubezpieczonym a Agencją została zawarta w celu obejścia prawa, to jest przepisów gwarancyjnych o czasie pracy i w konsekwencji była nieważna.

Sąd Apelacyjny stwierdził, że porównanie kwot wynagrodzeń otrzymywanych przez ubezpieczonego w danym miesiącu z tytułu wynagrodzenia za pracę oraz z tytułu umów cywilnoprawnych, jest kolejnym z argumentów podważających założenie o działaniu Teatru zmierzającym do zmniejszenia ciążących na nim zobowiązań publicznoprawnych. Nieracjonalne byłoby bowiem dążenie Teatru do uniknięcia obowiązku zapłaty składek na ubezpieczenia społeczne od kwot stanowiących co do zasady niewielką część wynagrodzenia pracownika. Nielogiczny i nieodpowiadający zasadom racjonalności ekonomicznej byłby wniosek, jakoby kwoty wynagrodzeń dla pracowników ukryte były w ogólnej kwocie wynagrodzenia za tzw. współorganizację spektakli. Kwoty pozostające po odjęciu wynagrodzeń pracowników od miesięcznych sum wypłacanych Teatrowi nie są bowiem na tyle reprezentatywne, aby można je było uznać za adekwatne wynagrodzenie za udostępnienie sceny wraz z potrzebnym sprzętem, widowni, foyer i garderób.

Sąd Apelacyjny doszedł do przekonania, że zaskarżona decyzja organu rentowego jest nieprawidłowa, nie ma bowiem podstaw do zastosowania art. 8 ust. 2a ustawy systemowej. Kluczowa jest interpretacja prawnego pojęcia wykonywania pracy w rozumieniu art. 8 ust. 2a ustawy systemowej przez zleceniobiorcę osoby trzeciej na rzecz pracodawcy, z którym zleceniobiorca pozostaje w stosunku pracy. Zdaniem Sądu drugiej instancji nie można automatycznie przyjmować, że w każdym przypadku, gdy praca zleceniobiorcy wykazuje jakikolwiek związek z działalnością własnego pracodawcy, będzie istniał obowiązek zastosowania art. 8 ust. 2a ustawy systemowej. Ustawodawca nie wprowadził tutaj fikcji prawnej i nie ma podstaw, by w każdym takim przypadku z mocy prawa stwierdzać podleganie ubezpieczeniu

społecznemu u pracodawcy. W przekonaniu Sądu Apelacyjnego, po to by stwierdzić, na czyją rzecz pracuje zleceniobiorca, należy uwzględnić wszystkie okoliczności, w jakich realizowana jest umowa zlecenia zawarta z osobą trzecią, nie jest zaś wystarczająca fragmentaryczna ocena działalności podmiotów, sprowadzająca się do stwierdzenia istnienia jakiejkolwiek więzi pracy zleceniobiorcy z działalnością podmiotu będącego jednocześnie pracodawcą zleceniobiorcy.

Ubezpieczony był zatrudniony w Teatrze na stanowisku kierownika technicznego. W zakres jego obowiązków wchodził nadzór techniczny nad spektaklami. Na podstawie umów cywilnoprawnych zawartych z Agencją wykonywał rodzajowo analogiczne czynności. Obowiązki ubezpieczonego wykonywane na rzecz Agencji nie kolidowały z obowiązkami pracowniczymi na rzecz Teatru i były realizowane poza godzinami pracy w Teatrze, w dni wolne od pracy, to jest w poniedziałki, czasami we wtorki, gdy w Teatrze nie odbywały się ani przedstawienia, ani próby przedstawień. Prowadzi to do wniosku, że ubezpieczony pracował na rzecz Agencji niezależnie od potrzeb Teatru. Obsługę techniczną spektakli wystawianych przez Agencję mogły wykonywać i rzeczywiście wykonywały wyłącznie osoby zatrudnione w Teatrze. Było to uzasadnione wartością sprzętu, którego obsługi wymagało przygotowanie i wystawienie przedstawienia od strony technicznej, jak również odpowiedzialnością Teatru za ten sprzęt. W tym kontekście nie budzi wątpliwości, że Teatr wymagał, aby Agencja do realizacji organizowanych wydarzeń zatrudniała jego pracowników. Decyzja o podjęciu się pracy przy danym spektaklu Agencji była dobrowolna a Teatr nie narzucał swoim pracownikom takiego obowiązku.

Jeśli chodzi o przepływy finansowe w sytuacjach objętych hipotezą art. 8 ust. 2 ustawy systemowej, to pracodawca przekazuje osobie trzeciej środki na sfinansowanie określonego zadania, stanowiącego przedmiot swojej własnej działalności, a osoba trzecia, wywiązując się z przyjętego zobowiązania, zatrudnia pracowników pracodawcy. W rozpoznawanej sprawie sytuacja taka nie zachodzi. Na mocy umów o współorganizacji spektakli przepływ pieniędzy miał miejsce w odwrotnym kierunku. To Agencja przekazywała środki finansowe Teatrowi z tytułu najmu sceny i innych pomieszczeń. W ocenie Sądu Apelacyjnego brak jest podstaw do uznania, jakoby źródłem tego przysporzenia po stronie Teatru była praca świadczona przez pracowników Teatru na podstawie umów cywilnoprawnych

zawartych z Agencją. Źródłem tym była natomiast posiadana przez Teatr i udostępniana Agencji baza materialna - scena z widownią i inne pomieszczenia oraz sprzęt techniczny niezbędny do wystawienia spektaklu. Wynagrodzenie wypłacane pracownikom Teatru przez Agencję za pracę przy realizacji konkretnego wydarzenia nie było w żaden sposób uzależnione o wynagrodzenia ze stosunku pracy. Agencja rozliczała to wynagrodzenie niezależnie od wynagrodzenia otrzymywanego przez pracowników od Teatru. Sąd drugiej instancji nie znalazł przy tym podstaw do uznania, jakoby wynagrodzenia z tytułu umów cywilnoprawnych ukryte były w wynagrodzeniu przewidzianym w poszczególnych umowach o współorganizację spektakli zawartych pomiędzy Teatrem a Agencją.

Teatr nie prowadzi działalności o charakterze komercyjnym a wszelkie jego przychody przeznaczone są wyłącznie na prowadzenie działalności kulturalnej jako podstawowego celu statutowego. Agencja nie była "podwykonawcą" Teatru, to Agencja poszukiwała podmiotu dysponującego profesjonalną sceną i widownią, umożliwiającymi organizowanie wydarzeń impresaryjnych. To, że w taki układ okoliczności zaangażowane były trzy podmioty (Agencja - Teatr - pracownik Teatru) nie może być automatycznie kwalifikowane jako sytuacja objęta normą art. 8 ust. 2a ustawy systemowej. Teatr trafnie argumentował, że nie był bezpośrednim beneficjentem rezultatów pracy zainteresowanych, w tym ubezpieczonego, świadczonych na rzecz Agencji. Niewątpliwie praca ta sprzyjała rentowności działalności Teatru, który uzyskiwał wynagrodzenie z tytułu wynajmu sal teatralnych. Niemniej jednak, to Agencja była bezpośrednim beneficjentem pracy ubezpieczonego. Nie było więc podstaw do uznania, jakoby ubezpieczony w ramach umowy cywilnoprawnej świadczył pracę w istocie na rzecz i w interesie Teatru, co uzasadnia ocenę, że nie zostały spełnione wszystkie przesłanki stosowania art. 8 ust. 2a ustawy systemowej.

W skardze kasacyjnej organ rentowy zarzucił naruszenie art. 8 ust. 2a ustawy systemowej w związku z art. 81 ust. 1 ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2020 r., poz. 1398 ze zm.) polegające na nieprzyjęciu, że usługi wykonywane w ramach umów cywilnoprawnych świadczonych przez ubezpieczonego na rzecz Agencji w rzeczywistości świadczone były również na rzecz płatnika składek oraz polegały na

ominięciu obowiązku uiszczenia należnych składek na ubezpieczenia społeczne oraz ubezpieczenie zdrowotne ubezpieczonemu, który jako pracownik zatrudniony u płatnika składek na stanowisku kierownika technicznego, nie mógł być zastąpiony przez osobę trzecią, mimo że inicjatorem współpracy oraz podmiotem płacącym wynagrodzenie ubezpieczonemu była Agencja.

Zdaniem organu rentowego zastosowanie powinna mieć wykładnia zakładająca, że warunkiem niezbędnym do zastosowania art. 8 ust. 2a ustawy systemowej jest kierunkowy przepływ środków finansowych mający na celu obejście wynagrodzenia za godziny nadliczbowe bądź obniżenie kosztów pracy świadczonej przez pracownika płatnika składek za pośrednictwem podmiotu trzeciego, który to otrzymuje wynagrodzenie od płatnika składek. Istotnym elementem uzasadniającym zastosowanie takiej wykładni jest wystawianie sztuk na scenach płatnika składek, gdzie obsługę techniczną wykonywali tylko i wyłącznie pracownicy Teatru. Przepływ finansowy był jednokierunkowy. Agencja za usługi, które mogły być wykonane jedynie w czasie, kiedy ubezpieczony nie świadczył pracy (przeważnie w poniedziałki), wypłacała ubezpieczonemu wynagrodzenie ze środków własnych. Płatnik składek miał wiedzę o zasadach ustalania wynagradzania ubezpieczonego, bowiem wszelkie czynności w zakresie zawarcia umów cywilnoprawnych wykonywane były w imieniu Agencji przez etatowego pracownika płatnika składek. Nawet wysokość wynagrodzenia była ustalana przez tego pracownika. Zdaniem skarżącego organu rentowego bez znaczenia jest to, że płatnik składek jest instytucją kultury, skoro z wystawianych przez podmioty trzecie spektakli czerpał korzyści finansowe w postaci wynagrodzenia za wynajęte pomieszczenia. Płatnik składek czerpał też korzyści niematerialne, jak dodatkowy rozgłos w postaci reklamy oraz - co jest istotne - korzystał z pracy ubezpieczonego, która była samodzielnie wykonywaną przez niego jako osobę nadzorującą pracowników płatnika składek, za którą płatnik nie poniósł dodatkowych kosztów w postaci wynagrodzenia za pracę czy też pracę w godzinach nadliczbowych.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną płatnik składek wniósł o oddalenie skargi w całości oraz o zasądzenie od pozwanego na rzecz płatnika składek kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie jest uzasadniona.

Dla rozstrzygnięcia wskazanego problemu wiążące są (oczywiście) ustalenia faktyczne obydwu Sądów orzekających (art. 398¹³ § 2 k.p.c.), z których wynika, że Agencja przekazywała Teatrowi środki finansowe z tytułu najmu sceny oraz innych pomieszczeń. Źródłem przysporzenia po stronie Teatru była więc posiadana i udostępniana baza materialna w postaci sceny z widownią, pomieszczeń socjalnych oraz sprzętu technicznego, niezbędnego do wystawienia spektaklu. Wynagrodzenie wypłacane pracownikom Teatru przez Agencję było rozliczne niezależne od wynagrodzenia wypłacanego im przez Teatr i płatne było gotówką w dniu danego spektaklu. Nie było też podstaw do uznania, że wynagrodzenia z tytułu umów cywilnoprawnych mieściły się w wynagrodzeniu przewidzianym w umowach dotyczących współorganizacji spektakli zawieranych pomiędzy Agencją a Teatrem.

Wobec tego należy przypomnieć, że stosownie do art. 8 ust. 2a ustawy systemowej za pracownika w rozumieniu ustawy, uważa się osobę wykonującą pracę na podstawie umowy agencyjnej, umowy zlecenia lub innej umowy o świadczenie usług, do której zgodnie z Kodeksem cywilnym stosuje się przepisy dotyczące zlecenia, albo umowy o dzieło, jeżeli umowę taką zawarła z pracodawcą, z którym pozostaje w stosunku pracy, lub jeżeli w ramach takiej umowy wykonuje pracę na rzecz pracodawcy, z którym pozostaje w stosunku pracy. W orzecznictwie Sądu Najwyższego w wykładni tego przepisu szczególną uwagę zwrócono na powiązania (przepływy) finansowe następujące pomiędzy pracodawcą a podmiotem trzecim zatrudniającym jego pracowników, które mogły by potwierdzać, że zawarcie umów z takim podmiotem następuje w celu uchylenia się od obowiązków związanych z powinnością uiszczania wyższych składek na ubezpieczenia społeczne. W tej materii szczególne znaczenie należy przypisać uchwale z dnia 26 sierpnia 2021 r., III UZP 6/21 (OSNP 2022 nr 1, poz. 7; OSP 2022 nr 4, poz. 36, z aprobowaną glosą M. Szymanowskiego), w której Sąd Najwyższy stwierdził, że finansowanie przez pracodawcę w jakikolwiek sposób wynagrodzenia z tytułu świadczenia na jego rzecz pracy przez pracownika na podstawie umowy zawartej z osobą trzecią, przemawia za zastosowaniem art. 8 ust. 2a ustawy systemowej (zob. też M. Szymanowski:

Problem płatnika składek w świetle art. 8 ust. 2a ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, Radca Prawny. Zeszyty naukowe 2021 nr 4, s. 43; E. Maniewska: Z orzecznictwa Sądu Najwyższego. Pojęcie pracownika dla celów ubezpieczeń społecznych (art. 8 ust. 2a ustawy systemowej), PiZS 2021 nr 11, s. 58; Studia i Analizy Sądu Najwyższego. Przegląd Orzecznictwa za rok 2021, pod red. Jacka Kosonogi, Warszawa 2022, s. 373). W uzasadnieniu tej uchwały Sąd Najwyższy podkreślił, że dla stwierdzenia, że dany stosunek prawny jest stosunkiem pracy konieczne jest ustalenie, czy wykonywana jest praca określonego rodzaju dla pracodawcy, czy dana osoba podlega poleceniom pracodawcy oraz czy osoba ta otrzymuje od pracodawcy wynagrodzenie za czynności, które dla niego wykonuje na jego polecenie. Skoro zaś tytuł ubezpieczenia społecznego jest pochodną istnienia ważnego stosunku cywilnoprawnego, to o rozszerzonym pracowniczym tytule ubezpieczenia społecznego (polegającego na traktowaniu jako pracowników niektórych zleceńobiorców) można mówić tylko w przypadku finansowania przez pracodawcę wynagrodzenia wypłacanego przez osobę trzecią jego pracownikom za czynności wykonywane przez nich dla tego pracodawcy, choć pod formalnym kierownictwem tej osoby. Tym samym finansowanie przez pracodawcę w jakikolwiek sposób wynagrodzenia z tytułu świadczenia na jego rzecz pracy przez pracownika na podstawie umowy zawartej z osobą trzecią, przemawia (ale nie przesądza) za zastosowaniem art. 8 ust. 2a ustawy systemowej a brak takiego finansowania przemawia przeciwko zastosowaniu tego przepisu, o ile nie stwierdzi się w danym stanie faktycznym dodatkowych okoliczności wskazujących na działania sprzeczne z celami tego przepisu.

Pogląd powyższy jest aprobowany w orzecznictwie sądów powszechnych. Przykładowo w wyroku z dnia 13 października 2021 r., III AUa 17/20 (LEX nr 3329681) Sąd Apelacyjny w Poznaniu przyjął, że z punktu widzenia przepływów finansowych, to pracodawca przekazuje osobie trzeciej środki na sfinansowanie określonego zadania, stanowiącego przedmiot swojej własnej działalności, a osoba trzecia, wywiązując się z przyjętego zobowiązania, zatrudnia pracowników pracodawcy. W takim przypadku pracodawca - w sensie organizacyjnym - jest odbiorcą pracy swoich pracowników, a w sensie prawnym - nabywcą zamówionej przez siebie usługi (dzieła). Natomiast w odwrotnym przypadku, gdy pracodawca sprzedaje usługi

innemu podmiotowi, które wykonują jego pracownicy, nie ma zastosowania norma z art. 8 ust. 2a ustawy systemowej (por. też postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 lutego 2023 r., III USK 178/22, LEX nr 3554554).

Oceniając ustalony w rozpoznawanej sprawie stan faktyczny, należy zaaprobować stanowisko Sądu Apelacyjnego, który przyjął, że nie istnieje możliwość uwzględnienia w podstawie wymiaru składek odprowadzanych przez Teatr za swoich pracowników, wynagrodzenia uzyskiwanego z tytułu umów cywilnoprawnych z Agencją. U podstaw tego leży brak możliwości uznania, że pomiędzy Teatrem a Agencją nastąpił przepływ środków mających na celu finansowanie wynagrodzenia pracowników Teatru pod pozorem zawarcia umów cywilnoprawnych. Sumy wypłacane przez Agencję stanowiły bowiem jedynie niewielką część wynagrodzenia pracownika i nie mogły potwierdzać, że działania Teatru zmierzały do zmniejszenia ciężących na nim zobowiązań publicznoprawnych. Wysokość kwoty uzyskiwanej przez Teatr za udostępnianie sceny wraz niezbędnym zapleczem nie uzasadnia twierdzenia, że obejmowała ona (były w niej ukryte) również wynagrodzenia pracowników. Agencja pokrywała wszelkie koszty z dochodów z wystawienia spektaklu a Teatr nie uczestniczył w zyskach (ani nie partycypował w ewentualnych stratach). Nie ma w tym aspekcie znaczenia, że etatowy pracownik Teatru sporządzał umowy cywilnoprawne oraz wypłacał (ściślej przekazywał) z ich tytułu wynagrodzenie, skoro to Agencja finansowała odpowiednie kwoty na wypłatę tych wynagrodzeń. O wykonywaniu pracy na rzecz pracodawcy nie świadczy również, że czynności wykonywane przez ubezpieczonego na rzecz Teatru i Agencji były rodzajowo analogiczne. Nie kolidowały one bowiem z obowiązkami pracowniczymi na rzecz Teatru i były realizowane poza godzinami pracy w dni wolne, gdy w Teatrze nie odbywały się przedstawienia ani próby.

Powyższe przesądza o trafności konkluzji przedstawionej przez Sąd Apelacyjny co do braku możliwości objęcia ustalonego stanu faktycznego zakresem stosowania art. 8 ust. 2a ustawy systemowej przede wszystkim z uwagi na brak finansowania przez pracodawcę (Teatr) wynagrodzenia wypłacanego jego pracownikom (zleceńbiorcom) przez osobę trzecią (Agencję).

Ze wskazanych względów, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ oraz art. 98 § 1 i 1¹ k.p.c. orzekł jak w sentencji.

[SOP]
(r.g.)